

Tekma prihodnosti bo tekma za migrante

Tuji delavci so najlažje tarče odpuščanj – V Sloveniji ni veliko ilegalcev, večina jih je produkt azilne politike – Zakaj nekateri tuji delavci vztrajajo v službah kljub povsem nevzdržnim delovnim razmeram? – Obljubljena deželca »bosancev« ni več pod Alpami

V Sloveniji je v času najbolj brutalne gospodarske rasti, torej v Janševi zlati dobi pred tremi, štirimi leti, delalo z urejenimi papirji več kot 90.000 ljudi iz tujine. Ko je bilo zlate dobe konec, ko so se lani pokazale vse razsežnosti krize, je potreba po tujcih usahnila. Danes jih je v Sloveniji vsaj 14.000 manj. Tuji delavci so najlažje tarče odpuščanj. Večinoma tako ali tako niso zaposleni za nedoločen čas. Ko zanje ni več dela, izgubijo dovoljenje za bivanje in ostane jim samo vrnitev tja, od koder so prišli. Tudi v državnem aparatu za njimi ne pretakajo solz. Ker niso državljani, niso upravičeni do nadomestila za brezposelne in jih tudi ni treba vpisati na seznam iskalcev zaposlitve.

Delovni migranti in begunci

Večina tujih delavcev v Sloveniji prihaja iz tako imenovanih tretjih držav, se pravi iz nečlanic Evropske unije. Kadrovski bazen tuje delovne sile je ostal tudi po osamosvojitvi zelo podoben tistemu iz časa Jugoslavije. Največ jih je iz jugovzhodne soseščine, predvsem iz Bosne in Hercegovine. Zato vse tuje delavce v Sloveniji že od nekdanj ponarodelo imenujemo »bosanci«. Prihajajo sicer tudi iz drugih delov nekdanje skupne domovine, Makedonije, Srbije in s Kosova. Po osamosvojitvi in spremembah v vzhodni Evropi se je povečalo število delavcev iz Bolgarije, Slovaške, Rusije, Ukrajine in drugih držav nekdanje Sovjetske zveze.

Po besedah dr. Andreja Kurnika s katedre za teoretsko analitsko politologijo fakultete za družbene vede, tudi aktivista gibanja Nevidni delavci sveta, obstajata dva režima migracij: delavne migracije in selitve prosilcev za mednarodno zaščito, kakor se po novem reče prosilcem za azil oziroma beguncem. Po Kurnikovem je pomembno vedeti, da so ilegalne migracije večinoma proizvedene. Ljudje so prišli v države legalno in so potem zaradi različnih vzrokov ostali brez papirjev. Takšni pankrti globalizacije so obstajali že prej, ko je ta sploh dobila svoje ime: v Franciji so se pojavili v 70. letih, ko so začeli zapirati meje.

V Sloveniji ni veliko ilegalcev. Po Kurnikovem mnenju so ti tako ali tako plod migracijskih politik. Kot primer je izpostavil Italijo in njene »težave« z nelegalnimi migranti. »Gre bolj za težave ljudi z Italijo, ker jih je ilegalizirala. Veliko jih je prišlo tja povsem legalno, z delovnimi dovoljenji. V Italiji imajo podobno ureditev kot v Sloveniji. Ko nekdo izgubi delo, torej delovno dovoljenje, avtomatično izgubi tudi vizum in postane ilegalce.« Zakaj torej v Sloveniji ni toliko ilegalcev, če ima podobno ureditev? Odgovor je povezan predvsem z geografijo, s tem, od kod migranti prihajajo.

Kot že rečeno, v Slovenijo prihajajo predvsem iz Bosne in drugih nekdanj jugoslovanskih republik, torej iz razmeroma bližnjih krajev. Ko iz kakršnih koli vzrokov izgubijo delo in potem avtomatično še vizum, se vrnejo domov. V Italijo prihajajo migranti iz veliko bolj

oddaljenih krajev. »Nekdo, ki je tja iz na primer Bangladeša prišel povsem legalno, z delovnim vizumom, po izgubi dela ponavadi nima denarja za pot domov. Postane ilegalec,« je glavni vzrok, zakaj v Sloveniji ni veliko nelegalnih tujcev, pojasnil Kurnik.

Pod Alpami je večina ilegalcev »produkt« azilne politike. Ko nekomu trikrat zavrnejo prošnjo za azil, bi ga morali deportirati domov. Vendar to pogosto ni uresničljivo, ker Slovenija z njihovimi domovinami nima bilateralnih dogovorov. Zato jih po določenem obdobju v centru za tujce, v šestih mesecih ali enem letu, izpustijo brez dokumentov. V EU ni več notranjih meja in neuspešni prosilci za azil gredo v druge države. Če jih tam prime policija, jih po določenih tako imenovane dublinške konvencije pošlje nazaj v Slovenijo. »Tako tudi tu 'proizvedemo' nekaj ilegalcev, vendar ne zaradi delovnih migracij, ampak zaradi vprašanj, povezanih z begunstvom. Kar pa ne pomeni, da sedanji sistem urejanja delovnih migracij ne bo začel ilegalcev nikoli proizvajati,« meni Kurnik.

Največja težava

Največja težava delavcev iz nečlanice Unije v Sloveniji je, da morajo biti dve leti nepretrgoma zaposleni pri enem delodajalcu, da dobijo osebno delovno dovoljenje. S tem postane delavec lastnik svojega delovnega dovoljenja in ima dostop do celotnega trga dela ter lahko zamenja delodajalca. Sedanja ureditev pomeni, da ima delavec dve leti izjemno šibak pogajalski položaj proti delodajalcu, saj mu lahko ta z odpovedjo delovnega razmerja dobesedno odvzame pravico do bivanja v Sloveniji. »To je trenutno največja težava delovnih migrantov v Sloveniji. Tujci stopajo na trg delovne sile nesvobodni: kot posamezniki, ki nimajo pravice do svobodne izbire delodajalca,« je Kurnik razložil največjo težavo tujih delavcev pod Alpami.

Iz te obveze, dveletne nepretrgane vezanosti na enega delodajalca, izvira večina težav tujih delavcev v Sloveniji, ki so v zadnjem času dvignile toliko prahu in zgražanja. Tujec, ki želi pridobiti osebno delovno dovoljenje, je v teh dveh letih pripravljen požreti marsikaj. Pripravljen je delati čez vse razumne meje, pripravljen je nekaj časa delati celo brez plačila. »Šef ti pol leta pred iztekom dveletnega obdobja preneha plačevati. Veliko se jih poskuša pretolči skozi teh šest mesecev, saj računajo, da bodo po pridobitvi osebnega delovnega dovoljenja lahko tudi zamenjali podjetje in resnično normalno zaslužili, zaradi česar so navsezadnje tudi prišli v Slovenijo,« Kurnik pojasnjuje vzrok, zakaj nekateri tuji delavci vztrajajo v službah kljub povsem nevzdržnim delovnim razmeram.

Nič kaj rožnata vizija

Sedanji sistem delovnih migracij v Sloveniji bo verjetno kmalu drugačen. Spremenili bodo zakon o zaposlovanju tujcev, sprejeli dvostranski sporazum z BiH – torej z državo, iz katere prihaja največ tujih delavcev – o zaposlovanju državljanov BiH v Sloveniji in spremenili sporazum z Bosno o socialnem varstvu. Prvi sporazum predvideva, da se bodo lahko v Sloveniji zaposlili ljudje, ki so pri bosanski agenciji za zaposlovanje registrirani kot brezposelni.

»Edina možnost za zaposlitev državljanov BiH v Sloveniji bi torej bila institucionalizirana, med njihovimi in našimi državnimi organi, ki se ukvarjajo z zaposlovanjem. Gre za napad na avtonomijo migracij. Ljudje večinoma migrirajo s pomočjo prijateljev in sorodnikov v tujini, ne s pomočjo državnih organov. Politika pa ima raje ljudi brez socialnih mrež, ki pridejo sami v tuje okolje, ker mislijo, da jih bo lažje obvladovati. Že zdaj je popolnoma jasno, da takšen sistem ne bo deloval,« je nove prijeme v zaposlovalni politiki delavcev iz BiH ocenil Kurnik.

Predvidene spremembe prej omenjene dveletne nepretrgane vezanosti na istega delodajalca Kurnik označuje za drobno, nezadostno liberalizacijo. »Čas vezanosti naj bi skrajšali za dva meseca, s 24 na 22 mesecev. Poleg tega bo lahko delavec, če bo hotel, zamenjal delodajalca. Ker med delodajalci obstaja nekakšen kartelni dogovor, s katerim preprečujejo beg delavcev, se razmere ne bodo veliko izboljšale,« je prepričan Kurnik.

Prejšnja vlada je pred krizo sprejela strategijo delovnih migracij, v kateri so ugotavljali, da Slovenija zaradi demografskih gibanj za vzdrževanje gospodarske aktivnosti potrebuje 13.500 novih delavcev na leto. Zdi se, da se kriza končuje, zato bo treba te ocene spet vzeti v roke. Zaradi dogodkov v zadnjem času, ko je padla nekakšna zarota molka o razmerah, v kakršnih živijo delovni migranti – ti pa so predvsem iz Bosne –, se lahko zgodi, da iskalcev zaposlitve iz BiH delo v Sloveniji ne bo več zanimalo. »To pa je lahko velika težava. Po mojem pri nas ni več kot 900.000 delovno aktivnih ljudi. Torej so pred krizo migranti pomenili že desetino delovne sile. Zaradi demografskih gibanj se bo ta delež samo še povečeval. Sloveniji pa se je v Bosni ugled države, v kateri so bosanski delavci dobrodošli, močno poslabšal,« je ocenil Kurnik.

To nas mora skrbeti predvsem zato, ker so demografski trendi podobni v vsej Uniji. Že zdaj so delovni migranti življenjskega pomena za gospodarstva EU, v bližnji prihodnosti pa se bo med članicami začela prava tekma, kako privabiti dovolj ljudi za ohranjanje gospodarske vitalnosti. Slovenija nima praktično nobenih prednosti pred zahodnimi državami, zato bo imela velikanske težave, če si bo zaprla edini razmeroma bližnji »kadrovskega bazen«. Za preprečevanje črnega scenarija bo verjetno nujno na novo premisliti o slovenstvu. Ga utemeljiti na čem drugem kakor na sedanjem konceptu Blut und Boden (krvi in zemlje).

Gorazd Utenkar